

FALLES, HAROS, HALHES I BRANDONS

Material pedagògic de les Festes del Foc dels Solsticis als Pirineus

TANTS TRONCS PER POBLE

Maleta fallaire

Materials pedagògics per a la valoració del patrimoni immaterial pirinenc

Activitat 2 TANTS TRONCS PER POBLE

ÀMBITS

NATURA i SOSTENIBILITAT

LINGÜÍSTIC

SOCIAL i CULTURAL

DANSA i MÚSICA

ÀREES

- **CONEIXEMENT DEL MEDI NATURAL**

ACTIVITAT

Al Berguedà, l'herba fallera, principal element per a l'elaboració de les falles, està en perill d'extinció. De fet, alguns fallaires ja s'han hagut de desplaçar a comarques veïnes per localitzar-ne. L'ús dels recursos naturals per a l'acció humana, sigui festiva o quotidiana, ha de ser regulat i motiu de reflexió atesa la seva importància.

MATERIALS

- **MATERIAL NECESSARI**
  - Pissarra per fer-hi anotacions
- **MATERIAL DE LA MALETA DEL FALLAIRE**
  - Joc de rodanxes de fusta (60 grans / 50 petites / 50 escuradents)

OBJECTIUS I CONTINGUTS D'APRENTATGE

▪ COMPETÈNCIES

- Plantejar-se preguntes sobre el medi, i utilitzar estratègies de cerca de dades i analitzar resultats per trobar-hi respostes.

▪ OBJECTIUS D'APRENTATGE

- Aprendre a gestionar els recursos que ofereixen els boscos.
- Diferenciar els conceptes *triar, reciclar i reutilitzar*.
- Conscienciar sobre la necessitat de preservar els recursos naturals i utilitzar energies renovables.

▪ CONTINGUTS D'APRENTATGE

- Productes forestals
- Paper reciclat
- Biomassa com a font energètica

QUÈ CAL SABER?

Els nostres boscos

Els boscos són uns ecosistemes rics i complexos que cal cuidar i conservar. És important preservar-los perquè tenen una funció directa i són una font de recursos naturals (fusta, suro, bolets, pinyons, etc.). De forma indirecta, fan una sèrie de funcions més ambientals, que són: la fixació de diòxid de carboni, la millora de la qualitat de l'aire, la regulació hídrica, la conservació dels sòls per evitar l'erosió o la conservació de la biodiversitat. Actualment, les funcions dels boscos s'amplien a les de caire recreatiu o de lleure, atesa la importància que hi ha donat la societat.

Per conservar, ara i en el futur, les funcions dels boscos, cal dur a terme una gestió forestal sostenible. Això vol dir planificar i usar-los de manera que mantinguin la seva biodiversitat, productivitat i capacitat de regeneració, a escala local, nacional i global, sense causar danys a altres ecosistemes.

Catalunya és un país de boscos: el 58,4% de la superfície són terrenys forestals, dels quals el 65% són boscos. És més, segons dades estadístiques sobre l'evolució del bosc a Catalunya, la superfície forestal augmenta a causa de l'abandonament d'explotacions agrícoles que es produeix des de fa dècades.

Els beneficis econòmics del bosc

Des d'antic, els boscos s'han aprofitat per a l'obtenció de productes forestals fusters i per a productes forestals no fusters. Aquests aprofitaments impliquen una gestió del bosc que, si no es fa correctament, pot provocar-ne la degradació o la pèrdua. La societat associa sovint l'aprofitament del bosc a la seva destrucció, però res més lluny de la realitat: a casa nostra, els espais forestals són el resultat de l'equilibri entre l'acció dels humans i l'evolució de la natura. És més, els boscos que són aprofitats i gestionats correctament són més rics en diversitat, presenten millors condicions que els que no es gestionen o estan semiabandonats, i tenen garantit el seu futur.

Els boscos produeixen fusta que podem diferenciar segons l'ús que s'hi dona. La fusta pot tenir una destinació o una altra, depenent de les seves característiques. Els principals usos, a casa nostra, són: per a serra, per al desenrotllament i per triturar.

El paper

La pasta de paper es fa a partir de fibra vegetal, que prové de diferents plantes i, especialment, de la fusta dels arbres. La principal font de fibra (cel·lulosa) per a la producció de paper és la fusta de planifolis. Les espècies més utilitzades són les que provenen de plantacions d'espècies de creixement ràpid (sobretot, d'eucaliptus, *Eucalyptus sp.*), que es conreen expressament amb aquest objectiu. També és útil tota la fusta sobrera de les serradores o la procedent de treballs forestals. Comptant que és impossible reciclar el 100% del paper que es produeix, i que, segons es calcula, a l'Estat espanyol el consum de paper s'ha doblat en els últims vint anys —ha arribat a superar els 150 kg per persona i any—, és indispensable que la producció de fusta per fabricar paper es realitzi sota criteris de sostenibilitat.

La biomassa o generació d'energia

Entenem per biomassa tota la matèria que formen els éssers vius. En el món forestal, la biomassa és tota aquella matèria vegetal extreta dels boscos o de la indústria fustera (fusta, estella, costers, serradures, escorça, etc.) i que es pot aprofitar per obtenir-ne un benefici energètic, generant, principalment, escalfor i electricitat. Els avantatges més destacats de la biomassa són el seu caràcter local i renovable i el fet que, en ser un substitutiu dels combustibles fòssils, contribueix a mitigar l'alliberament a l'atmosfera dels gasos responsables de l'efecte d'hivernacle. Alguns productes que s'obtenen del bosc o de residus de la indústria fustera de primera transformació i que es destinen a producció d'energia són: l'estella, el pèl·let i les briquetes.

Si voleu saber-ne més, us recomanem el manual *Edubosc* (manual per a la sensibilització forestal a les escoles) http://www.gencat.cat/mediamb/butlleti/bev/graf_but45/edubosc.pdf

Triar, reciclar, reutilitzar

Sovint els mitjans de comunicació ens traslladen el concepte *reciclar* en un sentit molt genèric, com si moltes de les operacions que fem al llarg de la nostra quotidianitat es corresponguessin a l'acció que designa. Per això, caldria distingir els següents termes:

1. **Triar**: d'entre la globalitat de les accions, aquella que fem per separar un o més elements dins d'un conjunt tenint en compte les seves característiques concretes —paper, envàs, vidre, rebuig i matèria orgànica.
2. **Reciclar**: acció de tornar a introduir en el cicle de producció i consum productes materials obtinguts de residus. Reciclem paper quan d'un de vell en fem pasta de paper.
3. **Reutilitzar**: acció de tornar a utilitzar els béns o productes.

ACTIVITAT

▪ DINÀMIQUES PRÈVIES A L'ACTIVITAT

Aquesta activitat se centra en la sostenibilitat i l'equilibri dels nostres boscos, tot i que bàsicament es proposa conscienciar sobre la importància de tenir cura dels recursos naturals en general. L'increment de la popularitat de la festa ha fet que cada vegada hi acudeixin més turistes, els quals, a més, hi volen participar. A Boí, per exemple, es corren 150 falles. Hi participen veïns i algun convidat. A Bagà se'n fan entre 450 i 500, i a Cerdanyola, entre 150 i 200. Per tant, cal començar a pensar estratègies per garantir la sostenibilitat de la festa, com han fet a Sahún, on ja es plantegen plantar bedolls exclusius per fer-ne falles.

Es recomana que, una setmana abans de l'inici de l'activitat, se cerqui informació sobre què vol dir *sostenibilitat*. També es recomana treballar el concepte *gestió dels recursos*. Es pot plantejar una pregunta que porti a la reflexió:

- Quin ús creus que en fem, dels recursos naturals?

▪ DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT

Fase de preparació

Per realitzar l'activitat, cal que disposem de rodanxes de fusta grans, que representaran arbres; de rodanxes de fusta mitjanes, que representaran arbustos, i d'escuradents, que representaran herbes d'un bosc comunal.

S'explica als alumnes que tots els participants representaran els habitants d'un poble pirinenc on, com cada any des de temps ancestrals, es farà la festa del foc per celebrar el solstici d'estiu —una festa com les de les falles, els haros, les halhes i els brandons, que ja coneixen.

Fase de realització

Tots els participants s'ubicaran en rotllana i mirant cap al centre, on el conductor de l'activitat posarà el material esmentat, que representarà les plantes que s'utilitzen per a la construcció de les falles.

Quan el conductor hagi ubicat tot el *bosc* al centre de la rotllana, convidarà els participants a girar-se cap enfora, i els explicarà que, una vegada doni el tret de sortida, hauran de girar-se de cop i anar al centre de la rotllana per agafar els troncs necessaris per construir les seves falles. Segons el moment del joc, se seguiran unes pautes o unes altres. A cada partida, mentre es juga, caldrà anar anotant el que succeeix per a la conclusió final.

Es desenvoluparan tres partides amb tres rondes cadascuna:

- **Primera partida:** representa un poble sense cap tipus de gestió forestal ni control de fallaires.
- **Segona partida:** representa un poble que intenta regular internament el nombre de fallaires o la gestió forestal.
- **Tercera partida:** representa un poble que té una gestió establerta, específica, per fer compatible la festa de les falles, i la massificació que comporta, amb la gestió forestal.

Observem què passa a cada partida i a cadascuna de les diferents rondes.

Primera partida:

- En la primera tongada, els participants reben la consigna d'agafar només un tronc per fer-ne una falla. Un cop tenen el tronc, tornen al seu lloc. El bosc no es veu alterat.
- En la segona tongada (segon any), els participants han d'agafar un tronc per a cada membre de casa seva (cinc troncs per a cinc persones que baixaran falla). Es dona el tret de sortida, tornen al seu lloc i es valora si hi ha canvis al bosc.
- En la tercera tongada, l'any següent, la festa de les falles esdevé Patrimoni Immaterial de la Humanitat. L'èxit fa que cada persona hagi d'agafar 10 troncs per fer-ne falles, ja que la festa és molt concorreguda per turistes. Es dona el tret de sortida, els participants agafen els 10 troncs i tornen al seu lloc. Ara, però, no tots hauran pogut agafar les falles que els corresponien.

Fem una reflexió sobre les diferents rondes i ens preguntem: Què ha passat? Quines propostes de control es podrien fer? Aquesta pràctica, és sostenible al llarg del temps?

Segona partida:

- En la primera tongada, els participants reben la consigna d'agafar només un tronc per fer-ne una falla. Un cop tenen el tronc, tornen al seu lloc. El bosc no es veu alterat.
- Abans d'iniciar la segona tongada, es debat quines mesures es prendran per fer sostenible aquesta pràctica al llarg del temps. És possible que surtin propostes com regular la quantitat de falles, fer una correcta gestió forestal, limitar l'accés a la festa...
- Es fan dues o tres tongades per comprovar com funciona la gestió que han proposat els participants en l'àmbit del poble.

El conductor de l'activitat, en un moment determinat, demana a un dels participants que incompleixi els acords interns a què han arribat els vilatans agafant moltes més falles —per exemple, per vendre'n als turistes. En finalitzar la partida, es veurà que hi ha hagut una millora, però que els acords interns sovint no són suficients per garantir la sostenibilitat al llarg del temps. Com es podria millorar aquest aspecte?

Tercera partida:

- En la primera tongada, els participants reben la consigna d'agafar només un tronc per fer-ne una falla. Un cop tenen el tronc, tornen al seu lloc. El bosc no es veu alterat.
- Abans d'iniciar la segona tongada, s'introdueixen conceptes reals de gestió forestal. Per

exemple, algunes parts del bosc queden excloses de l'extracció d'arbres perquè es vagin regenerant, es fan plantacions, es creen espais naturals protegits, es controla el nombre de fallaires...

A cada tongada es poden afegir propostes de gestió. D'aquesta manera, al cap de moltes rondes, es comprova que la festa és sostenible en el temps i que és possible mantenir una tradició com aquesta amb criteris de qualitat.

Síntesi

En finalitzar l'activitat es fa un repàs de cadascuna de les tres situacions que s'han representat i es debat quina és la situació ideal per a la gestió d'un bosc, tenint present que, si no es fa una gestió equilibrada de la festa, les conseqüències poden ser dramàtiques per a les futures generacions. Finalment, s'identifiquen les rèpliques de falles del Berguedà, on l'herba amb què s'elaboren està en perill d'extinció.

AVALUACIÓ

En la fase de síntesi ja es percep si s'han assolit els objectius, però, per fer l'avaluació de l'activitat, es proposa cercar una mesura d'estalvi en la nostra quotidianitat que contribueixi a la sostenibilitat.

ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

- Proposem visualitzar un reportatge de desforestació sobre la selva amazònica o de Borneo per prendre consciència de la problemàtica ambiental que pot suposar l'acció dels humans. <https://www.youtube.com/watch?v=j1SFoakOZ50>
- Es pot calcular la petjada ecològica de cadascun dels alumnes per determinar quina és la despesa ecològica real de cada família.
<https://www.upf.edu/web/upfsostenible/calculadores-de-petjada-ecologica>
- Construir una falla amb pasta de paper i segons el model andorrà.